

MAGYAROK AZ 1813—15. ÉVI FELSZABADÍTÓ HÁBORÚKBAN

Berkó István

A háború megindulása

A franciák világhuralomra törő nagy császáriját, I. Napoleont az 1812-ben Oroszország ellen indított háborújában végzetes csapás érte: fél-milliós hadserege megsemmisült. Ez a hadsereg a legnagyobb volt a történelem valamennyi hadserege közt, amit a világ 1812-ig látott és bár a francia császár rendelkezett vele, mégsem állott még a fele sem franciákból. A 442.000 főnyi óriási seregben csak 200.000 francia volt, míg a többit azok az államok szolgáltatták, melyeket Napoleon császár a maga szövetségébe kényszerített bele. A seregben a 200.000 francián kívül 70.000 bajor, szász, württembergi és más német, 50.000 lengyel, 45.000 olasz, 34.000 osztrák és magyar, végül 32.000 porosz katona is volt, összesen 1200 ágyúval.

A valóban xerxesi hadseregből csak 8000 ember tért vissza, a túlnyomóan nagy többség a téli háború kimondhatatlan hadifáradalmi következtében elpusztult vagy fogságba esett, a többi a harcok áldozata lett. Hivatalos jelentések szerint az oroszok 100.000 foglyot ejtettek és 243.000 hullát temettek el.¹

Az európai hatalmak a nagy katasztrófa hírére megdöbbenek és eleinte tanácstalanul állottak. Csak ezután tört előtérbe az általános óhaj, hogy a kedvező alkalmat fel kell használni és magukat Napoleon erőszakos uralma alól fel kell szabadítani.

A Napoleon által Oroszország ellen vezetett óriási sereghez tartozó porosz segítőhad vezére, Yorck János tábornok tette meg az első lépést. Tauroggenben 1812 december 30-án ugyanis az oroszokkal olyan értelmű szerződést kötött, hogy a Napoleon visszavonuló hadait üldöző orosz csapatok nem fogják bántani a porosz csapatokat. A porosz kormány nemcsak jóváhagyta ezt a szerződést, hanem titokban széleskörű előkészületeket tett Napoleon uralmának lerázására. Amikor pedig befejezte az előkészületeket és elég erősnek érezte magát, 1813 március közepén nyilvánosságra hozta az oroszokkal kötött szerződést és megüzente a háborút a francia császárnak.

¹ *Berndt Ottó: Die Zahl im Kriege. Wien 1897. 20. tábla*

Ez alatt az idő alatt azonban Napoleon is érzvén, hogy hatalma jobban kockán forog, mint valaha, óriási erőfeszítéseket tett és országától újabb súlyos áldozatokat követelt, minek következtében 1813 tavaszán már 100.000 főnyi sereget vezethetett Szászországba a Jenő olasz alkirály vezetésével ott visszahagyott csapatok erősítésére.²

Újabb háborúk sorozata indult meg ezzel, melyet a hadtörténelem az 1813—1815. évi felszabadító háborúknak nevez.

Pedig Európának, kiváltképpen Franciaországnak már éppen elege volt a folytonos háborúból, hiszen 1792 óta szinte szakadatlanul ropogott a puska és dörgött az ágyú a vén Európa különféle harcterein. De ha még annyira is elég volt már a háborúból, a kínálkozó ritka alkalmat meg kellett ragadni, ha a népek a zsarnokság igájából szabadulni akartak.

A napoleoni uralom ellen 1813-ban Németországban folyó háború bonyolult volt és ellentmondásokat tartalmazott. A német nép felszabadító mozgalma összefonódott ebben a háborúban a hatalmuk megőrzésére törekvő reakciós nemesi körök harcával, a francia polgári forradalom haladó eszméi elleni harccal, amely eszmék hordozóját az európai feudális arisztokrácia Napoleon személyében látta. Németország politikai elmaradottsága folytán a felszabadító harcban a vezető szerepet nem a haladó, hanem a reakciós osztályok játszották. Anglia és Oroszország. Ausztria és Poroszország uralkodó körei arra törekedtek, hogy az elnyomott népek nemzeti lelkesedését kihasználják nemcsak a franciák európai uralmának megsemmisítésére, hanem saját hódító céljaik megvalósítására is.³

A háború tehát már 1813 tavaszán megkezdődött, de ekkor még csak az oroszok és a poroszok küzdöttek Napoleon hadserege ellen. Május 2-án Lützen mellett nyolcórás nagy csata volt, melyben 69.000 orosz és porosz a 116.000 főnyi francia seregen diadalmaskodott. Majd három hét múlva, május 20 és 21-én Bautzennél a 96.500 főnyi orosz és porosz sereg újabb csapást mért Napoleon 163.000 főnyi hadára, mely csak halottakban és sebesültekben 20.000 embert veszített, míg a szövetségeseknek 13.000 főnyi hasonló vesztesége volt.⁴

Ez után a csata után az ellenfelek annyira kimerültek, hogy további hadműveletekre képtelenné váltak. Ilyenformán mindakét ellenfél óhajtott a fegyverszünetet, mely június 4-én hatheti időtartamra létre is jött.

Ez alatt a harcoló felek Ausztria szövetségét keresték. Ausztria Napoleonnal szemben a szövetség fejében súlyos követelményeket támasztott, melyeket az nem volt hajlandó teljesíteni. Ausztria számított

² Berkó—Gyalókey—Markó—Pilch: A magyar katona. Vitézségünk ezer éve. Budapest, 1933. II. kötet 197. o. Ezt a forrásművet a továbbiakban csak röviden jelezzük: Magyar katona.

³ Donath—Engelberg—Füssler—Uhlmann: Leipzig 1813. Leipzig 1953. 2024. o. és Berndt 1. m. 35. tábla.

⁴ Berndt: u. o.

is erre és csak a látszat kedvéért tárgyalt Napoleonnal és most kapva kapott a visszautasításon, nem tévovázott tehát tovább, hanem Oroszország és Poroszország mellé állva augusztus 12-én szintén megüzente a háborút a francia császárnak. Ezzel megindult az 1813. évi úgynevezett ősi hadjárat.

Az oroszokkal kötött megegyezés a napisajtóban is közhírré tétetett. Az egyezmény értelmében a két szerződő fél kötelezte magát, hogy abban az esetben, ha a másikat francia részről támadás érné, 50.000 főnyi gyalogból és 10.000 lovasból álló segítő hadtestet küld a támogatására.⁵

A külön segítőhadtest küldésére nem került sor, hiszen mindkét szerződő fél teljes haderejével vett részt a felszabadító háborúban.

A hadjárat megindulása előtt a magyarországi helytartótanács külön felhívásban felszólította a népet, hogy a hadviseléshez szükséges élelmiszereket és vágómarhát önkéntesen szolgáltassa be. Az élelmiszerek és vágómarha önkéntes beszolgáltatása a felszabadító háborúk végéig folyt, és úgy látszik élénk ütemben történt, mert az anyag átvételéhez előre elkészített űrlapnyomtatványokat használtak. Az egyes cikkek és a szarvasmarhák váltásághatók is voltak, ezeknek pénzbeli váltságdíját az említett felhívás közzétette.⁶

Az előkészületekhez tartozott az is, hogy a bécsi legfőbb udvari haditanács a katonaszökevények számára, akik zászlóik alá önként visszatérnek, bűnbocsánatot hirdetett. Hiába, szükség volt nagyon a katonára. A bűnbocsánatot külön nyomtatott hirdetményben tették közzé.⁷

Szabadcsapatok is alakultak, így 1813 szeptemberében 2 erdélyi vadászzászlóalj, továbbá a Délvidéken 5 zászlóaljnyi gyalogság.⁸

A mérkőzésben olyan nagy erők vettek részt, aminők sem eddig soha, sem később, egészen az 1914—18. évi első világháborúig nem vonultak fel egyetlen hadjáratban sem.

Az erőviszonyok ezek voltak:

A) Szövetségesek: Ausztria, Oroszország, Poroszország, Svédország: Schwarzenberg tábornagy főparancsnoksága alatt 490.000 ember és 1800 ágyú, mégpedig:

a) csehországi hadsereg Schwarzenberg személyes vezetésével 130.000 osztrák, 50.000 orosz és 50.000 porosz, összesen: 230.000 ember,

b) sziléziai hadsereg Blücher porosz tábornagy alatt 60.000 porosz és 50.000 orosz, összesen 110.000 ember,

c) északi hadsereg Bernadotte svéd trónörökös vezényletével 70.000 porosz és 20.000 svéd, összesen 90.000 ember.

d) orosz tartalékhadereg Bennigsem tábornagy alatt 60.000 ember. Azonkívül mellékhadsergek és várőrségek 230.000 ember.

A szövetségesek egész hadereje tehát 711.000 ember volt.

⁵ Országos Levéltár: 1924—53.

⁶ Országos Levéltár: 1813—660, 1988—71, 1814. Fasc. 1135, 1988—75, 1924—2.

⁷ Országos Levéltár: 1813. X. 28. nyomtatvány.

⁸ Országos Levéltár: 1813—6810.

B) Franciák: Napoleon császár fővezélete alatt 310.000 ember és 1300 ágyú. Ebből:

- a) közvetlenül Napoleon vezérlete alatt 250.000 ember,
- b) Oudinot marsall alatt 60.000 ember.

Ezekhez járultak még mint mellékhadsergek és várőrségek 190.000 ember.

Napoleon összes hadereje tehát 500.000 emberre rúgott.

A nagy döntő küzdelemhez tehát 1,211.000 ember mérte össze fegyverét.

Az 1813. év Napoleon katonai erejére majdnem olyan végzetes volt, mint az előző 1812. esztendő. Az 1813. év folyamán Napoleon 500.000 embert vont a németországi harctérre, az év végén azonban csak 85.000 ember tért vissza a Rajnán át, a többi elesett, megsebesült, megbetegedett, foglyul esett, megszökött, vagy várakban körülzárva maradt.⁹

A hadműveletek megkezdése előtt a Schwarzenberg közvetlen vezétele alatt álló szövetséges csehországi hadsereg Csehország északi területén vonult fel. A Blücher vezénylete alatt álló sziléziai hadsereg Boroszló és Schweidnitz között gyülekezett. Bernadotte svéd trónörökös hadserege északon állott. Az orosz tartalékhadserget az Odera mellett vonták össze.

Ausztria a csehországi főhadsergen kívül az olaszországi francia sereg és a Napoleonnal szövetségben maradt Bajorország ellen is kénytelen volt egy hadtestet felállítani Belső-Ausztriában. Ilyenformán a cs. kir. hadsereg kötelékébe tartozó magyar csapatok egyik része a csehországi főseregnél, másik része pedig a belső-ausztriai seregnél kapott beosztást.

A cs. kir. hadsereg sorcsapatai közt abban az időben 5 gránátos zászlóalj, 15 gyalogezred és 12 huszárezred állott Magyarországból és társországaiból újoncozott legénységből. A gyalogosok és gránátosok szervezetszerű létszáma kereken 76.000, a huszároké kereken 18.000, összesen 94.000 harcos volt.

A magyar csapatok elosztása a következő volt:

A főseregnél 10 gyalogezred, egyenként két zászlóaljjal, 2 gránátos zászlóalj, továbbá 7 huszárezred egyenként nyolc századdal.

A belsőausztriai hadtestnél 5 gyalogezred, szintén 2—2 zászlóaljjal, 3 gránátos zászlóalj és 5 huszárezred ugyancsak 8—8 századdal.¹⁰

A szövetségesek közül először a Blücher vezetése alatt álló sziléziai hadsereg támadott, de Napoleon visszanyomta. Most Schwarzenberg a csehországi fősereggel az Ércheegységen át Drezdának vett irányt, Napoleon azonban gyorsan ott termett, augusztus 26-án és 27-én két napos nagy csatában döntőleg megverte és visszavonulásra kényszerítette.¹¹

⁹ Bernát 1. m. 21. tábla.

¹⁰ Wrede: Geschichte der k. u. k. Wehrmacht. Wien 1898. I., II. és III. kötet.

¹¹ Lukes: Illustrierte Geschichte der k. u. k. Armee. Wien 1900. II. kötet, 483. o.

A csata elveszett bár, de itt is megmutatták a magyar katonák, hogy legények a gáton. Mindegyik részletre ezúttal nem terjedhetünk ki, csak nagyon is néhány példát említnünk tehát meg.

Többek közt az egyik huszárezredünk egy hatalmas francia gyalogsági négyszöget rohamozott meg, a reá meredő szuronyok erdején ellenállhatatlan lendülettel áttört, az ellenség jórésztet levágta, a többit szétkergette és több mint száz foglyot ejtett. *Sághy János és Tóth Ferenc* közhuszárok az elsők között ugrottak a négyszögbe, ahol Sághy egy ellenséges törzstisztet is elfogott.

Amikor a sereg visszavonulása megkezdődött, *Pákozdy* huszárörmester a várban rekedt ágyúkat néhány huszárral megmentette az ellenség kezéből.

Berényi József közhuszárok az üldöző franciákkal folytatott viadalban megmentette súlyosan sebesült századosának az életét, miközben maga is sebet kapott.

Hasonlóképpen kivágták az ellenség kezéből a súlyosan sebesült trombitást és egy bajtársukat *Farkas István* és *Varga Ferenc* közhuszárok.¹²

A csata első napján a pesti gyalogezred elkeseredett kézitusát vívott, azonkívül 48 órán át állandó készenlétben és harcban étlen-szomjan maradt úgy, hogy a visszavonulásnál a legénység fele kimerült és kidőlt.

A visszavonulás alatt a 103.200 főnyi szövetséges hadsereg augusztus 29-én Kulmnál rábukkan; Vandamme tábornok 37.000 főnyi francia hadtestére, amelyet kétnapos csatában megfutamított, majd körülfogott és végül megadásra kényszerített.

A csata elején az ellenségnek sikerült néhány ágyút elfoglalni és azokat a visszaszerzésükre indított gyalogsági roham visszaverésével meg is tartani. Meglátta ezt *Döry* huszárszázados, századával azonnal az ellenségre rontott, az ágyúkat visszaszerezte és ezzel egyben alkalmat nyújtott a visszavert gyalogságnak, hogy rendezkedjék. *Döry* századost ezért a hőstettéért a legmagasabb kitüntetéssel, a Mária Terézia-renddel jutalmazták.

A magas kitüntetés fényéből természetesen sok árad arra a csapatra is, amely a fegyvertényt végrehajtotta. Mert nagyszerű fegyvertényt csak olyan csapattal lehet végrehajtani, amely csapat kiváló katonákból áll.

A visszavonuló franciák üldözése közben *Simonyi József* őrnagy három huszárszázaddal az ellenség nyomában volt, amikor egy magaslatra ért, amelyen az ellenség erős ellenállásra helyezkedett el. *Simonyi* nem tévovázott egy pillanatig sem, hanem huszárait leszállította a lóról, ő maga kivont karddal az élükre állt és gyalog, karabéllyal a kézben

12 Amon: Geschichte des Husaren Regiments Nro. 4. Wien 1882. 215. o.

megrohamozta a magaslatot, az ellenséget elűzte, egy zászlót zsákmányolt és sok foglyot ejtett.

Várady István és *Vitéz István* közhuszárok elsőül ugrottak le a nyeregből, karabéllyal kezükben az erdőbe rontottak, ott több franciát leütöttek és egy ellenséges századot néhány katonával együtt foglyul ejtettek.

A Kulm mellett vívott csata sok hősi cselekedete közül csak *Paszavits János* és *Órdey István* közhuszárokat említjük, akik a viaskodásban lelőtt lovak alá temetett századosukat és főhadnagyukat egy szál karddal kivágták a reájuk rohanó bosszúszomjas ellenség gyűrűjéből.¹³

Október 9-én Dohna mellett volt kisebb csata, melynek folyamán a már említett *Simonyi József*, immár alezredes, huszárosztályával egymásután többször összecsapott az ellenséges lovassággal, azt megfutamította és üldözte. Üldözés közben egyszerre csak erős ellenséges gyalogsági négyszögre bukkant. Merész elhatározással ezt a négyszöget egyszerre mindnégy sarkán megrohamozta, szétverte és egy úgynevezett „sas“-t is elvett tőle, melyet a franciák abban az időben zászló helyett használtak, mint a csapat tiszteletbentartott jelvényét.

Más alkalommal az egyik százados 20 huszárral bevágtatott Weissenfels városba és ott 200 francia lovast elfogott.

Altenburgnál 30 huszár gyalogosan ostromolt meg és foglalt el egy megerősített gyárépületet, amelyet sokszorosan nagyobb számú ellenséges gyalogság makacsul védett.

Másik helyen egy huszárjárőr 90 emberből álló francia osztagot rohant meg és fegyverzett le.

Frankenbergben 7 huszár négyszerte több francia lovast és egy lőszerszállítmányt fogott el.

Chemnitznél egyetlen huszár, akinek lovát kilőtték, több francia lovassal szemben gyalogosan vette fel a harcot, az egyiket leütötte, lovára felkapott és rohamozó századához csatlakozott.

Az Altenburg városra intézett támadásnál *Kordás Mihály* huszártizedes az ellenséges tüzéség közé rontott, összekaszabolta az ágyúkezelőket és amikor a többi tüzer az ágyúkkal elmenekült, Kordás két ágyút elfoglalt és azt meg is tartotta.

Napoleon császár, mivel a poroszokkal szembenálló seregeit folytonos vereség érte, így augusztus 23-án Gross-Beeren mellett, 26-án Katzbachnál, szeptember 6-án pedig Dennewitznél feladata az Elbe-folyó mellett elfoglalt állásait és Szászországban, Lipcse városa körül vonta össze hadait. A szövetségesek minden irányból utána nyomultak és Lipcsénél október 16—18-án végbement a „Népek csatája“, mely Napoleon vereségével végződött.

¹³ *Seeliger*: Geschichte des Infanterie Regiments Nro. 32. Budapest, 1900. 267. o.

¹⁴ *Amon*: Geschichte des Husaren Regiments Nro. 12. Wien 1876. 215.

Ez a csata az újkor eddig vívott legnagyobb csatája volt. A szövetségesek 301.500 emberrel, közte 56.000 lovassal és 1384 ágyúval vettek részt benne. Ebből a seregből 91.000 osztrák és magyar, 120.000 orosz, 72.000 porosz és 18.500 svéd harcos volt. Napoleon serege ezzel szemben csak 171.000 emberből állott, 22.000 lovassal és 700 ágyúval.

A háromnapos óriási küzdelemnek óriásiak voltak a veszteségei is. Az osztrákok és magyarok 8 tábornokot, 411 tisztet és 14.541 katonát, a poroszok 600 tisztet és 15.500 katonát, az oroszok 860 tisztet és 22.600 katonát, a svédek 310 embert vesztek. A szövetségesek összes vesztesége 53.800 ember, közte 21 tábornok és 1804 tiszt volt, a sebesültek és halottak 48.000, az eltűntek 5000. A veszteségi százalék 16.2%.

A francia veszteség összesen 60.000 emberre rúgott, közte 36 tábornokkal. A halottak és sebesültek száma 45.000, a fogságba jutottaké 15.000, az egész veszteség százaléka 26.3 százalék. Elveszett azonkívül 325 ágyú, 28 zászló és ezredjelvény (sas), továbbá 900 lőszerkocsi.¹⁵

A lipcei csatát megelőzően, október 14-én, nagy lovasszata volt, melyben két huszárezredünk is résztvett.

A csata első napján, október 16-án délután, két magyar gyalogezred Markleeberg helységet szuronnal vette be, majd a franciákat üldözve Dölitz községig hatolt, ahol az egyik ezred a francia gárdát futamította meg. A két ezredparancsnok, *Rétsey Adám* és *Torri Ferenc* ezredesek a Mária Terézia-rendet kapták jutalmul, amit ezredeik legénységének viétsége szerzett meg számukra.

Egy másik magyar gyalogezred Cröbern községet tartotta, majd a rendkívül fontos Auenhayn major elfoglalására kapott parancsot, melyet az ellenség erősen megszállt. A francia tüzérség előrejött, amikor az ezred támadását észrevette. Először az egyik zászlóalj intézett rohamot, de visszaverték. Most a második zászlóalj tört előre és noha kartácstűz fogadta, mégis betört az ellenség állásaiba. Tíz óra hosszat tartott a küzdelem, amíg a fontos majort el lehetett ragadni az ellenségtől. Az ezred parancsnoka szintén a Mária Terézia-rendet kapta jutalmul.

Két másik magyar gyalogezred az első csatanapon rohammal vette be Lindenau falut. Ugyanitt tünt ki rohamával egy harmadik gyalogezredünk is.¹⁶

A lipcei csata magyar hősei közül elsől ismét fel kell említenünk *Simonyi Józsefet*, akit a király ott a harctéren nyomban ezredessé és ezredparancsnokká nevezett ki.

Simonyi a magyar huszárvirtus megtestesítője, a magyar hadak történelmének egyik legragyogóbb személyisége. A hajduszoboszlói mészáros fia, aki tizennyolcéves korában, szülei tudta nélkül, felcsapott közhuszárnak, végigharcolta az 1789—90. évi török háborút és az 1792—

¹⁵ *Berndt* i. m. 36., 37., 38 tábla

¹⁶ *Woinovich*: Kulm, Leipzig, Hanau. Wien 1911. 60.

1815-ig lefolyt összes francia háborúkat. Rátermettségével gyorsan haladt katonai pályáján, minden kitüntetést és rangot elért, amit vezérséggel el lehetett érni. Már huszonkétéves korában tisztté nevezték ki, negyvenhároméves korában, vagyis huszonnégyévi szolgálat után pedig ezredesséig emelkedett. Mindenki a „legvitézebb huszár“ néven ismerte.

A legmerészebb vállalkozásoknak és a huszárrohamoknak volt a mestere. Lipcsénél ezredével egymás után több, az egész napon 18 rohamot intézett tizszeresen nagyobb ellenségre. A tizenkettedik roham után a kimerült ellenségtől csak 40 lépésnyi távolságra gyülekeztette huszárait. Ekkor egy ellenséges lovas, a sorból kiugratva, Simonyi előtt termett és rásütötte pisztolyát, de a golyó fennakadt Simonyi levél-tárcájában.¹⁷

A csata folyamán Simonyi ezredéből a pozsonyi születésű *Weis János* főhadnagy észrevette, hogy az ellenség az egyik ágyút elfoglalta és viszi. Nosza, utána ugratott 6 huszárral, a diadalmas ellenség közé rontott, jónéhány franciát levágtak és az ágyút visszahozták. Közben egy ellenséges tábornokot is megugrasztottak, szétverve annak népes kíséretét. A hőstett jutalma a legmagasabb kitüntetés, a Mária Terézia-rend volt.

Weis szintén népi származásból eredt, ő is önként csapott fel közhuszárnak és csak tizenhétévi szolgálat után érte el a tiszti rangot.¹⁸

Az egyik roham alatt a franciák elragadták az ezred zászlóját a súlyosan sebesült zászlótartótól. *Gáspár József* huszártizedes odaugratott, két-három franciát lekaszabolt és a zászlót visszahozta.¹⁹

Szánd József huszárörmester alól kilőtték a lovat, őt magát pedig elfogták. Két francia lovas kísérte hátra. Szánd örmester hirtelen lerántotta az egyiket a nyeregből, kardját kicsavarta a kezéből, lóra pattant és a másik franciát hatalmas vágással leterítve annak lovát is elfogta és szerencsésen visszavergődött ezredéhez.²⁰

A Nádor-huszárezred két százada három francia vértesezredet támadott meg és jóideig állotta velük szemben a harcot. *Tóth István* közhuszár a saját kezdeményezéséből két pajtásával és hat orosz kozákkal egész francia lovasosztagot támadott meg és vert szét.

Másik huszárezredünk egyik osztálya a francia vértések hatalmas tömegeitől körülvevett vadász zászlóaljtal merész rohammal kivágta. A csata későbbi folyamán az ezred 7 huszára a három zászlóaljja! harchoz fejlődött ellenség háta mögé lopózott és támadásával megfutamtotta.²¹

Kovács Ferenc közhuszár átadta a maga lovát századosának, aki alól paripáját kilőtték. Ő maga, csak úgy gyalogosan, egy ellenséges tisztet levágott, annak lovát odaadta *Daras* tizedesnek, majd újból neki-

¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ *Amon: Geschichte des Husaren Regimentes Nr. 4.*

²⁰ *Amon: Geschichte des Husaren Regimentes Nro. 5. Wien 1885, 313.*

²¹ *Amon: Geschichte des Husaren Regimentes Nro. 12. 397.*

ugrott egy ellenséges lovasnak, levágta és most már neki is volt paripája.²²

Csak kiragadott példái ezek a magyar hadivirtusnak, amelynek száz és száz tanujelét adták huszáraink a népek háromnapos csatájában Lipcsénél 1813 október 16—18-án.

Hősiesség és kitartás tekintetében az ott viaskodó magyar bakák sem maradtak azonban hátra. Az egyik zászlóalj például parancsot kapott egy ellenséges tüzéreg elfoglalására, amelyet szuronyrohammal végbe is vitt. Az üteg ágyúi gyilkos tüzet bocsátottak a rohamozókra, azokívül az üteg lovassági fedezete is nekikrontott. A magyar gyalogosok szuronnal visszaverték a lovasrohamot, azután az ágyúk tüzeire vetették magukat és mind a hat ágyút véres harcban elfoglalták. Igerám, az ellenség azonban erősítést hozott, amely újult erővel támadta bakáinkat. Ezek azonban ezt a lovasrohamot is szuronnal visszaverték és az elfoglalt ágyúkat megtartották.

Egy másik zászlóalj egy erdő elfoglalására küldtek, mely mögött ellenséges tartalékok és ágyúk voltak. A zászlóalj támadását kartárstüz fogadta, de megrendíteni nem lehetett és végül is az ellenség kénytelen volt visszavonulni.²³

Még nagyobb szabású fegyvertény volt az 5 magyar gyalogezredből álló Bianchi-hadosztály hőstette. Ezt a hadosztályt 12.000 embernyi, irdatlan nagy lovastömeg rohamozta meg. A hadosztály négyszögeket formált, amelyek az egyik ösztüzet a másik után zúdították a támadókra, de azoknak mégis sikerült az egyes négyszögek között lévő hézagokba jutni. Itt azonban meglelték sírjukat. Szuronnal és pusktüzzel egyik négyszög a másikat tervszerűen támogatva, olyan rettenetes öldöklés keletkezett, hogy a hatalmas lovastömeg végül is kénytelen volt visszamenekülni, ha ott egészen elpusztulni nem akart. Ez a fegyvertény döntötte el a csata első napjának sorsát.²⁴

Egyéni hőstettekben sem volt hiány. Például *Mathej János* közvitéz, amikor a zászlótartó elesett és az ellenség a zászlót el akarta ragadni, hősi ellenállással megvédte azt és biztonságba helyezte.

Dany Pál, szintén közvitéz, a harcban mindig elől volt, társait buzdította és több franciát ledőfött szuronyával vagy leütött a puskaaggal.²⁵

Egy zászlós súlyosan sebesülve az erdőben fekve maradt. Az ellenség már körülvette, hogy fogságba hurcolja. Meglátta azonban *Dudás István* és *Dada András* közvitéz, odasiettek, a négy francia közül egyet

²² *Amon*: Geschichte des Husaren Regimentes Nro. 4. 318.

²³ *Weissenbacher*: Geschichte des Infanterie Regimentes Nro. 19. Wien 1896. 429.

²⁴ *Magyar Katona*: II. 202.

²⁵ *Ebhardt*: Geschichte des Infanterie Regimentes Nro. 33. Fehértemplom 1878. 256.

leszúrtak, egyet lelőttek, kettőt pedig elfogtak és a zászlóst megmen-tették.²⁶

A lipcsei csatával kapcsolatban meg kell említeni *Széchenyi István*, a „legnagyobb magyar“ szereplését, aki mint dsidás főhadnagy, Schwarzenberg tábornagy fővezér kíséretéhez volt parancsértisztül beosztva. Általában el van terjedve, hogy Széchenyi a lipcsei csata döntő napját, vagyis október 18-át megelőző éjjelen veszélyes körülmények közt, az ellenség előrszovonalaín át, esős éjszakában lovagolva, nemcsak Blüchernek, a sziléziai porosz sereg vezérének vitte meg a parancsot a másnapi csatára, hanem saját kezdeményezéséből felkereste Bernadotte svéd trónörökösét is és fellépésével rábírta, hogy a döntő küzdelemben résztvegyen. Ennek a merész lovaglásnak és kiváló katonai cselekménynek valóban világtörténeti jelentősége lett volna. De, sajnos, erre nézve eltérők a vélemények, mert nincsenek rá hiteles egykorú és minden kétséget kizáró bizonyítékaink.²⁷

A lipcsei csata után Napoleon háborítatlanul vonult Franciaországba, a szövetségesek pedig ez év végén a Rajnához értek. Napoleon visszavonulását csak a hanai csata zavarta meg. Bajorország ugyanis — mint már említettük — a hadjárat elején Napoleon oldalán állt. Hadserge az Inn-folyó mellékén vonult fel és vele szemben egy osztrák hadtest volt. Az 1813 október 8-án kötött egyezmény szerint azonban Bajorország elpártolt Napoleontól, a szövetségesek mellé állt és az osztrákokkal karöltve, 52.000 főnyi sereggel útját akarta állni Napoleonnak akkor, amikor ez Lipcse alól visszavonult. Ez a kísérlet csúfos kudarcba fűlt, mert Napoleon megtámadta és szétverte az osztrák-bajor haderőt.²⁸

A csatában magyar csapatok is résztvettek, így két huszárezred is, melyek sikeres rohamokat intéztek ugyan, de ezzel a csata kimenetelét nem tudták megváltoztatni. Az egyik huszárezred azzal tűnt ki, hogy két százada a hadtest balszárnyát átkaroló nagy francia lovastömegre elszántan rohamot intézett és ezzel időt nyert, hogy az egész ezred harcba fejlődjék és az ellenséget feltartóztassa.²⁹

Az egyéni hősiesség példái sem hiányoztak. A sok közül talán ele-gendő csak egyet megemlíteni, mint az elszánt kötelességtudás példáját. Az egyik magyar gyalogezred *Morafski* nevű tizedese szakaszával reg-gelig kitartott a sokkal erősebb támadóval szemben, de az általános visszavonulásnál neki is engednie kellett.³⁰

A visszavonuló francia seregnek a Rajnáig való üldözésében 9 ma-gyar gyalogezred és 6 huszárezred is résztvett és számos kisebb-nagyobb ütközetet vívott, így Hochheimnél, Stolpennél, Lhomennél, Penignél,

²⁶ U. o.

²⁷ *Woinowitch—Weltzé: Österreich in den Befreiungs Kriegen 1813—1815. Wien—Leipzig 1911—1912. II. kötet 423.*

²⁸ U. o.

²⁹ *Amon: Geschichte des Husaren Regimentes Nro. 4. 385.*

³⁰ *Weissenbacher: i. m. 435.*

Rumburnál, Weimarnál, Tilstinél, Colmannál és másutt. A szakadatlan üldözés természetesen állandóan fogyasztotta a hátrálók sorait és hadianyagát.

Figyelemreméltók annak a különítménynek a fegyvertényei, amely 3 század magyar huszárból és 10 szotnya orosz kozákból volt összevonva a csehországi Égerből Lipsén át vonult a Rajnához. Utjában 23 tisztet, és 3610 francia katonát fogott el, 534 lovat, 6 ágyút, 15 lőszeres kocsit, 123 társzekeret és egy hadipénytárt zsákmányolt. A járőröket és a portyázó különítményeket leginkább a magyar huszárok tisztjei vezették, mert azok értették a lakosság nyelvét, és a huszárok és a kozákok egymást buzdították az ellenséggel való összecsapások alkalmával.³¹

Események a belsőausztriai hadtestnél

A belsőausztriai hadtestet már említettük. Ezt a hadtestet nem hiába vonták össze, mert Napoleon Olaszországból is meg akarta támadni Ausztriát. A francia haderőt itt Jenő olasz alkirály vezette, seregtestei Udine, Triest, Laibach és Károlyváros között vonultak fel.

Velük szemben az osztrák-magyar haderők igen hosszú vonalon, Aussee és Károlyváros között több csoportban gyülekeztek.

A támadást a császári-királyi erők kezdték meg Villachnál, de az ellenség megállította őket. A francia vezér most Laibachnál próbált támadni, de súlyos vereséget kapott. Erre az osztrák-magyar balszárny előretört és szerencsés ütközetek sorozata után elérte az Adriai-tengert.

Hasonló szerencsével harcolt a jobbszárny is, mely Bozenig küzdött előre magát. Most a közép is megindult és visszaszorította a francia-olasz csapatokat. A vereségek sorozata arra kényszerítette Jenő alkirályt, hogy erőit az Isonzó-folyó mögé vonja vissza.

Ugyanekkor jött létre a Duna mellékén a bajorokkal kötött, már említett megegyezés, minek folytán a francia vezér a bajorok támogatására immár nem számíthatott. Az osztrákoknak viszont szabadabbá lett a jobboldala és meg is erősödtek.

Az osztrák-magyar erő zöme most a Dráva, a Rienz és Eisach völgyén át végrehajtott oldalmenettel az ellenség balszárnya és háta mögé igyekezett jutni. Jenő alkirály, átlátván a veszedelmes helyzetet, visszahúzódtott előbb a Piave, később még hátrább, az Adige-folyó mögé.

A hadműveletek alatt a magas hegység által össze-vissza szagatott terepen a magyar gyalogság és lovasság legtöbb esetben zászlóaljanként, illetőleg lovasosztályként, vagy ennél is kisebb kötelékekben volt kénytelen az ellenséggel megütközni. Legalább 45 nevezetesebb összecsapásban volt része a magyar csapatoknak.

³¹ Magyar Katona II. 202.

Az egyik magyar gyalogezeredbeli zászlóaljnak különösen kijutott a véres harcokból. Lippánál, Jelsanenél, a Rubbia-folyó mellett, Ferraránál, Magnavaccánál, Forlinál, Malabergonál, Consandolónál harcolt és közben résztvett Triest körülvételében is. Két tisztje kiérdemelte a Mária Terézia-rendet.³²

Az egyik huszárezrednek szintén sűrűn nyílt alkalma, hogy bemutassa a magyar huszárvirtust. Egik osztálya Weichselburgnál, St. Marien-nél, Gross-Laschitznál, Zerknitznél, a másik Krainburgnál, Podpetschnél, a harmadik Castelnuovonál harcolt, majd résztvett az Istriai-félsziget visszahódításában. Amikor az osztályok egyesültek, az ezred a Po-folyó felé nyomult és Boaránál, Forlinál és Conca di Raménál mérte össze fegyvereit az ellenséggel. Az ezred tisztjei közül *Esterházy Vince* százados és *Meszéna János* főhadnagy a Mária Terézia-rendet érdemelték ki. Meszéna annakidején mint közhuszár csapott fel katonának.³³

Triestnél egy század magyar gyalogosból és egy szakasz huszárból álló kis csoport a városon keresztül az erődhez nyomult és megtámadta. Az erőd megszálló csapata kirontott és nagy utcái harc kezdődött, aminek az lett a vége, hogy az ellenség kénytelen volt véres fővel az erődbe visszamenekülni.³⁴

Lippánál kevés magyar gyalogos és egy huszárszakasz a túlnyomó ellenséget visszaverte és Capo d'Istriát elfoglalta.³⁵

Pisinonál, szeptember 14-én, *Jakab Benedek* gyalog tizedes, amikor a hátráló csapatok szétfutottak, a maga szakaszával szembefordult az üldöző ellenségnek és azt megállítva feltartóztatta addig, amíg a csapatok rendeződtek és újból felvették a harcot.

Varga János, szintén gyalogos tizedes, amikor harcoló századát az ellenség átkarolta, szakaszával saját kezdeményezéséből az ellenségre rontott és noha haslövést kapott, kitartott addig, amíg százada és a szomszéd század gyülekezett.³⁶

Ala mellett november 10-én *Mannsberger Pál* magyar gyalogos tizedes a tartalék felállítási helyéről észrevette, hogy egy francia század fedetlen előrenyomul, hogy a mieink visszavonulási útját elvágja. Egy pillanatig sem tétozózott, hanem szakasza élén szuronnal a francia századra rontott és azt visszaverte.

Ugyanitt *Lakatos Pál* tizedes, amikor észrevette, hogy az ellenség a századot tűzzel oldalozza, szakaszával rohamot intézett reá és visszaützte, közben sebesült századosát is kivágta a fogságból. A merész vállalkozásnál *Pista András* közlegény nagy segítségére volt neki.³⁷

Szintén Ala mellett a zászlóaljhoz beosztott ágyúk kezelőlegénysége

³² Weissenbacher: i. m. 457.

³³ Amon: Geschichte des Husaren Regiments Nro. 5. 264.

³⁴ ³⁵ ³⁶ Herzmann: Geschichte des Infanterie Regiments Nro. 52. Wien 1871. 314.

³⁷ Mündel: Geschichte des Infanterie Regiments Nro. 51. Kolozsvár 1901. II. 128.

közül a legtöbb elesett vagy megsebesült. *Kaitsa Péter* őrvezető és *Isztrás Demeter* közlegény önként az ágyúkhöz ugrottak és azokat ügyesen kezelték tovább. Majd amikor hátrafelé állást kellett változtatni, segítettek az ágyúkat visszahúzni és az új állásban tovább tüzeltek azokból.³⁸

San Pietornál *Zsoldos Tivadar* és *Papp János* közlegények a rohamnál elsől törtek be az ellenség közé és a fogságból kivágták sebesült hadnagyukat.³⁹

Csontos Balázs, *Deák Simon*, *Halmágyi István*, *Gligoras Antal* és *Ursz János* közlegények a harcállás hátába, a magaslatra észrevétlenül felhatolt francia osztagra szuronnyal támadtak, az ellenség által már elfoglalt ágyúk elvitelét megakadályozták és azokat visszahozták.

Más alkalommal *Szöllősy István* közlegény, amikor a beosztott ágyúkat az ellenség elragadta és már vitte, elsől rontott szuronnyal a franciákra, társai követték, a franciákat elűzték és az ágyúkat visszahozták, amellet 30 foglyot is hoztak magukkal.⁴⁰

Boaránál 82 gyalogosból és 10 huszárból álló kis csoport 125 gyalogusból és 60 lovasból álló ellenséget üldözött. Amikor az ellenség közben védőállást vett, a magyar gyalogosok egy része szemben támadta, másik része átkarolta és visszavetették. A 10 huszár pedig nekiesett a 60 lovasnak és szétverte.⁴¹

Hermagornál esett meg, hogy *Biró János* százados vezetésével egy század huszár és a hozzájuk csatlakozó 1 tisztt és 7 huszár egy egész ellenséges zászlóaljon tüneményes győzelmet aratott. Elsől a huszár század sújtott le, a zászlóaljat rendetlenségbe hozta, majd a másik tisztt a 7 huszárral reárontott az ellenség rendetlen tömegére és egészen eltiporta. Ez a néhány ember elfogott egy zászlóaljparancsnokot, 11 tisztt és 242 katonát, zsákmányul ejtett 3 zászlót, 850 puskát, 15 dobott, azonkívül az olasz tábornok poggyászát és vezetéklövait. A két derék huszártiszttet a *Mária Terézia*-renddel tüntették ki, majd az ütközet századik évfordulóján emlékoszlopot emeltek, melyre *Biró János* huszárszázados nevét is rávésték.⁴²

A Wippach-folyócska völgyében Wippach község határában több mint száz évig szintén emlékoszlopp hirdette egy kiválóan derék magyar vitéz, *Rostás Pál* közhuszár vitézségét. Lehetséges, hogy ez az emlékoszlopp még ma is áll és nem söpörte el az 1914—18. évi első világháború vihara. Amikor 1813 október elején a franciák Laibachból kivonultak, a velük szemben álló osztrák-magyar dandár utánuk eredt. Az elővéd élén *Rostás Pál* közhuszár lovagolt négy társával. Ez a kis csapat váratlanul a franciák utóvédére bukkant. Az öt huszár, *Rostás* buzdító szavaira, vakmerően nekirentott a meglepett franciáknak és néhányat levágott.

³⁸ ³⁹ ⁴⁰ *Herzmann*: Geschichte des Infanterie Regimentes Nro. 52. 365.

⁴¹ *Lukes*: i. m. 493.

⁴² *Pizzighelli*: Geschichte des Husaren Regimentes Nro. 2 Brassó 1905.

Csakhamar azonban 60 főnyi gyalogcsapat és 7 lovas vette körül huszárainkat, egyiköket a golyó leterítette, három pedig megszaladt. Egyedül Rostás tartott ki és negyedórán át hősiesen küzdött, míg lovát kilőtték alóla, ő pedig sebekkel borítva le roskadt. Harminc lövés érte a derék vitézt. Wippach lakói a távolból szemtanúi voltak a hősies küzdelemnek, a franciák távozása után a halott vitézt díszes temetésben részesítették, sírja fölé pedig emléket emeltek.

Rostás ezrede a hamvakat 1845-ben exhumáltatta, díszes koporsóba tették, melybe egy tokban hőstettének leírását is elhelyezték. A sír fölött márványoszlopon életnagyságú huszáralak állt, amint balkezelével a kőre támaszkodik, jobbkezelével pedig kardját védőleg maga elé tartja. A talapzaton ez a magyar felírás volt: „Rostás Pál, a cs. kir. 5. huszárezred közhuszársa, aki 1813 október 3-án négy társával a hátráló ellenfél állását kikémlélvén, annak utócsapatát bátor elhatározással megtámadta, 60 gyalog és 7 lovas ellenségtől körülvéve, Leonidásként egy negyedórán át küzdött, amíg 30 lövés kioltotta fejedelméért és hazájáért áldozott hősi életét.“ Az emlékművet ünnepély keretében avatták fel.⁴³

Az 1814. évi események

A hátráló franciákat üldöző szövetséges hadak 1813 decemberében a Rajnánál megállottak és feltöltötték erősen megfogyatkozott létszámukat. Azonkívül friss csapatok is érkeztek segítségül, így a magyar gyalogezredek 3-ik zászlóaljai, amelyek eddig odahaza voltak.

A huszárezredeknek is nemcsak a létszámát töltötték fel, hanem szervezetüket is kibővítették 2 osztállyal (4 század). Ezeket az osztályokat a nemzet az insurrectio helyett küldte. Az insurrectio fegyverbeszólítására ugyanis nem volt meg a törvényes indok, hiszen az ország területét az ellenség nem fenyegette közvetlenül, az insurrectio csapatai pedig a határokon túl, idegen területen a törvény értelmében nem voltak felhasználhatók.

Ehelyett tehát mindegyik huszárezred részére, kivéve a székely határőr huszárezredet, 2—2 osztályt szerveztek toborzott legénységből ugyanolyan szervezettel és létszámmal, mint az ezred többi tábori osztálya. A huszárezredek egy részénél azonkívül még külön tartalékszázad is alakult ezeknek az osztályoknak pótlási céljaira.

Az új osztályok neve a hadsereg akkori német szolgálati nyelvében „Veliten-Division“ volt. A név a latin „velis“ (csatározó) többesszámának (velites) elnémetesített alakja.

Mindegyik huszárezred tehát 4 rendes és 2 Veliten, vagyis összesen 6 osztály (12 század) állott, továbbá a tartalék, az ezredek egy részénél ezenkívül Veliten-tartalék századból is. Végeredményben tehát a huszárezred 14 századot számlált 2046 emberrel.

⁴³ Amon: Geschichte des Husaren Regimentes Nro. 5. 368—369.

A Veliten osztaályok toborzását és felállítását a hazafias főnemesség anyagilag nagyon elősegítette. Tisztikaruk egyharmadát az ezred tisztikarából osztották be, a többi tisztet a megyék választották ugyanúgy, mint az insurrecciónál.

Az osztaályok toborzását a megyékre elosztották. Például a 4. huszár-ezred egyik Veliten osztaályát Bihar, a másikat Temes megye, a tartalék száadót pedig Zólyom megye és a bányavárosok kerülete állította ki.

A Veliten osztaályok szervezésével a magyar huszáezredek összlét-száma kereken 24.000 emberre növekedett.⁴⁴

Nemcsak a szövetségesek bővítették ki haderejüket, hanem Napoleon-nak is sikerült óriási erőfeszítéssel 300.000 főnyi új sereget talpra-állítani.

Az 1813. év végéig a szövetségesek hadai tehát a háború folytatására készen voltak. Nagyon jó lett volna, ha a seregek elhelyezkedése alapján az orosz gárdacsapatok már január elején erélyesen előnyomulnak. I. Sándor cár azonban nem engedte, hogy ez január 13., vagyis az orosz újév előtt megtörténjék, mert egy évvel ezelőtt éppen ezen a napon lépte át gárdájával a Nyemen-folyót és most párhuzamot akart vonni a Rajna átlépésével a nevezetes évfordulón. Annnyira „pctikus”-nak tartotta a gondolatot, hogy minden egyéb katonai kérdésnek háttérbe kellett vonulnia. Schwarzenberg tábornagy, a szövetséges hadak fővezére, méltán bosszankodott, hogy „ennyire fontos és Európa sorsát eldöntő időkben ilyen bábjátékokra van gondja valakinek”.⁴⁵

A hadműveletek 1813 december havában megindultak és a szövetségesek több irányból előnyomulva hadműveleti céljuk, vagyis Párizs felé haladtak, 1814 január végén már Bar-sur-Aube és Joinville alatt álltak. Mivel azonban nem egyesülten törekedtek Párizs felé, így nem tudták elérni céljukat.

Napoleon ugyanis a Marne-folyó mellett fekvő Chalonsban összegyűjtött seregével, noha gyengébb volt az ellenfélnél, hol az egyik, hol a másik szövetséges seregre támadott és ezeket egyenként többször viszaszorította. Napoleon ezzel a módszerével a több mint négyszerez túlerőt több mint két hónapig feltartóztatta és Párizs elfoglalását megakadályozta. Végre, mikor a szövetségesek belátták, hogy külön-külön nem érnek célt, március utolsó harmadában Chalonsban egyesültek, Párizs ellen nyomultak és március 30-án a főváros védelmére rendelt tábornokokkal kötött egységessé alapján elfoglalták.⁴⁶

A szövetségesek párizsi bevonulása március 31-én nagy ünnepélyességgel történt. A bevonulásban a szövetséges hadak mindegyikétől külön e célra kijelölt csapatok vettek részt, köztük magyar gránátosok és huszárok is. A menet élén a magyar Nádor huszáezred haladt csengő zené-

⁴⁴ Wrede: i. m. III. 65. és Amon: Gesch. d. Hus. Rgts. 4. 385—386

⁴⁵ Lukes: i. m. 433.

⁴⁶ Woinovich—Veltzé: i. m. II. 173.

vel. Ez az ezred a Párizs felé előnyomulás alatt a szövetséges hadak főhadiszállásának őrizetét látta el.⁴⁷

Amíg az osztrák és magyar haderők együtt voltak, a Schwarzenberg tábornagy által vezetett főszeregnél a magyar gyalogság és huszárság leg-alábbis 25 olyan helységről mérte össze fegyvereit a franciákkal, ahol nagyobb erők csaptak össze. Ezek a helységek a következők:

Belfort, Bar-sur-Aube, La Rothière, Chaumeril, Fontaine, Nangis, St. Ferjeux, Montereau, La Ferté, Fontainebleau, La Fére-Champenoise, Troyes, Arcis-sur-Aube, Vandœuvre, Fontaine-Guerins, Ferté-sur-Aube, Lesmont, Charenton, Briennes, Nogent, St. Martin, Langres, Moret és Páris.⁴⁸

Hadműveletek Dél-Franciaországban

Még javában folytak a harcok magával Napoleonnal, amikor Schwarzenberg tábornagy fővezér arról értesült, hogy Dél-Franciaországban, Lyon körül nagy francia erők gyülekeztek, melyek a főszereget oldalba akarják támadni. Sőt ez a francia sereg Svájc felé vett irányt és nemcsak az osztrák-magyar előőrsöket, hanem azokat a csapatokat is visszaszorította, amelyek Besançon várát ostromolták, a svájci határon álló erők pedig egy ideig még Genfben is beszorultak.

A merészen fellépő francia had ellen a szövetségesek megfelelő erőket küldtek Dél-Franciaországba. Ezek között az erők között 7 magyar gyalogezred és 6 huszárezred volt.

A magyar katonák itt újból egész sorozatát vívták az ütközeteknek, melyek nevezetesebbjei Lyon, St. Georges, Longsard, Limonest, Romans, Meximieux, St. Julien, St. Etienne-du-Bois, Bourge-en-Bresse, Chirens, Roannes, Polgny, Auxonne, Anneçy.⁴⁹

Ennek a dolgozatnak szűk keretében nincs elég helyünk, hogy a magyar vitézek minden hősi cselekedetét felsoroljuk, így csak néhány példát említünk meg.

Még 1814 januárjában az egyik magyar gyalogezred kisebb osztaga megkerülte a francia előőrsvonalat és az egyik főőrsöt hátában támadta meg és megszalasztotta. Ennél az alkalomnál különösen kitűnt *Kessenheimer György* tizedes és *Vajtko János* közlegény.⁵⁰

Maçonánál március 11-én *Hodosdy Dániel* őrmester egymaga rontott neki 4 franciának, akik egy sebesült magyar hadnagyot el akartak hurcolni. Egy franciát leszúrt, egyet leütött, kettő pedig elszaladt.

St. Amourban az egyik magyar gyalogszázad bent a községben harcolt, a franciák túlerővel bekerítették és visszavonulásra kényszerítették. Egy francia tábornok a századparancsnokot hátulról fejbévágta úgy, hogy

⁴⁷ Amon: *Gesch. d. Hus. Rgts.* 12. 168.

⁴⁸ *Wrede*: i. m. I. és II. kötet.

⁴⁹ *Wotnowich-Veltzé*: i. m. III. k. 208.

⁵⁰ *Weissenbacher*: i. m. 444—445.

elterült. A hátráló századból ekkor *Szabó József* közlegény visszafordult, a tábornokot átszurta, annak segédtsíztjét erős marokkal megragadta és foglyul magával hurcolta.⁵¹

St. Georgenél március 18-án *Fekete András* őrmester néhány bakával rárohant náluknál sokszorta több franciára, akik egy árokból tüzelésükkel sokat ártottak a zászlóaljnak. A franciákat szuronnal verték ki az árokból és egy részüket elfogták. Fekete őrmester a menekülő franciáknak nagyon utánasiertet és azok elfogták. Ott termett azonban *Szipe Ignác* és *Surányi Márton* közlegény és az őrmestert kiszabadította.⁵²

Más alkalommal *Klusevits János* tizedes, amikor az ellenség közelről adott tüze már-már visszavonulásra kényszerítette a századot, szakaszával hőiesen kitarott és noha mellét golyó fúrta át, rendületlenül a harcoló vonalban maradt, bajtársait buzdította és csak erőszakkal lehetett a segélyhelyre vinni.⁵³

Klapacs Pál közlegény néhány társával egy házat, ahonnan az ellenség erősen tüzelt, megrohmozott, elfoglalt és a bent védekező franciák egy részét leszúrták, másik részét foglyul ejtették.⁵⁴

A vakmerőség és az igazi magyar huszárvirtus ritka példáját mutotta Maçon mellett *Varga Sándor* közhuszár. Százada az előőrsök mögött mint tartalék élénken figyelte az eseményeket és parancsra várakozott. Az előőrsöket francia huszárezred támadta meg, melynek támogatására egy francia vértesezred is felvonult egy szőlővel beültetett domb mögött.

Egyszerre csak a mi huszárszázadunk balszárny-szakaszából *Varga Sándor* közhuszár engedély nélkül a sorból kiugratott, az előnyomuló ellenséges osztagokat a domb alján nagy ívben megkerülte és váratlanul a francia vértések ezredese mellett termett. Mielőtt az ezredesnek ideje lett volna a lovasban az ellenséget felismerni, a magyar huszár kardja már villant és az ezredes a következő pillanatban széthasított sisakkal és kettévágott koponyával bukott le lováról.

A huszárok a túlsó dombon az egész jelenetnek szemtanui voltak, önkéntelenül „Eljen“ kiáltásban törtek ki és aggódva lesték a következőeményeket.

Amilyen gyorsan mérte *Varga* a végzetes csapást, éppen olyan gyorsan kapta el az ezredes remek lovának kantárját. Egy-két ugrás, a széles árkon át, egy merész ugratás és a merész huszár a zsákmányolt lóval együtt eltűnt.

A francia vértések csak most tértek magukhoz az ámulatból és százan is vágatva utána eredtek. De már késő volt, *Varga* néhány perc múlva megjelent századánál a levágott francia ezredes gyönyörű lovával, amelyet állítólag ezekkel a szavakkal adott át parancsnokának: „Itt vagyok. Kapitány uram sok jót tett velem, meghálálom ezzel a szép lóval, tessék elfogadni.“

⁵¹ 52 53 U. o.

⁵⁴ *Herzmann*: i. m. 452.

A százados gazdagon megajándékozta Vargát, akit később az arany vitézségi éremmel tüntettek ki.⁵⁵

Lyonnál március 20-án *Géressy őrmester* egy fallal körülvetett kertbe akart több magyar gyalogossal behatolni, de az ajtó be volt reteszelve, odabent pedig egy francia osztag volt, amely sűrűn lövöldözött az ajtóra. Géressy azonban betörte az ajtót és embereivel berohant. Közben átlőtték a lábát, de ő nem tágított, hanem tovább vezényelte a századot. Most második lövést is kapott, de nem mozdult és csak erővel lehetett elvinni, hogy bekötözzék.⁵⁶

Lyon bevételénél egyik magyar gyalogosezredünk hősiességével olyan eredményt ért el, hogy az ezredparancsnokot, *Szentiványi* ezredest a Mária Terézia-renddel jutalmazták. Ez az ezred vitézi magatartásával már az előző évben is megszerezte akkori ezredparancsnokának ezt a magas kitüntetését.⁵⁷

Ugyancsak Lyonban, március 20-án *Ocsevics Antal* őrmester, aki az elesett és megsebesült tisztek helyett a századot vezényelte, a főutcán előnyomuló, jóval erősebb ellenségre rohamot intézett, az ellenséget visszaűzte és tőle egy zászlót zsákmányolt.⁵⁸

A Lyon körül vívott harcban ugyanegy magyar zászlóaljából *Sárkány Pál, Bussay Károly, Demeter György, Haladay Károly, Hedmegy István* őrmesterek, *Regenye István, Csipráky József, Ringó Ferenc, Szabó András, Rosztovszky Mátyás, Sporer Péter, Tóth János* tizedesek, *Szénásy István, Molnár János, Sivy Pál, Hajek János, Csák János, Szabó János, Dávid András* őrvezetők, *Szabó József, Szabó Mátyás, Törro János, Kövér József, Gombitta József, Lelkes Ferenc, Nagy Imre, Hilinka Lukács* közlegények kaptak vitézségi érmet, vagy jutalmat.⁵⁹

Nagy szó volt ez abban az időben, mert a vitézségi érmet vajmi szűkösön osztogatták, hanem inkább néhány arannyal jutalmazták a legénység hősi tetteit, sok vitézi cselekedet hőseit azonban egyszerűen csak napiparancsilag megdicsérték.

Lyonnál esett meg *Simonyi József* huszárezredes egyik sokat emlegetett bravúrja. Amikor ezrede az egyik hadtesthez csatlakozott, a hadtestparancsnok szerette volna, ha valamelyik lovascsapat átkelne a Rhone-folyón és nyugtalanítaná az ellenséget. De a zajló, széles és sebes folyón az orosz kozákok többször is hiába kísérelték meg az átkelést.

Végre *Simonyi* vállalkozott rá és március 20-án estefelé három század huszárral és két század kozákkal *Miribelnél* kimondhatatlan vesződések árán sikerült átkelnie a jeges áron, mely több lovasát elragadta, sokat pedig félholtan kellett kihalászni a vízből.

A merész csapat ezután keserves éjszakát töltött egy posványos me-

⁵⁵ Magyar Katona II. 208—209.

⁵⁶ *Rupprecht*: Geschichte des Infanterie Regimentes Nro. 60. Wien 1871. 416.

⁵⁷ *Herzmann*: i. m. 334.

⁵⁸ *Weissenbacher*: i. m. 447.

⁵⁹ *Rupprecht*: i. m. 475.

zón, ahol a tetőtől talpig átázott, facsaró vizes ruhákat nem lehetett megszáritani, mert tűzifát sehol sem találtak. Mindazonáltal Simonyi azonnal az átkelés után száz válogatott emberből álló csapatot küldött ki, hogy mindenfelé terjesszék a szövetségesek átkelésének hírért és ácsokat, fát, gerendát rendeljenek, hogy reggelre hidat verhessenek.

A huszárok és kozákok átkelése az ellenségnek olyan rémületet kellett, hogy a francia sereg nyakrafőre kitakarodott Lyonból.⁶⁰

Az olaszországi harctér eseményei

Az 1813. év decemberétől a következő év februárjáig az olaszországi harctéren szüneteltek a hadműveletek, február elején azonban az osztrák-magyar csapatok támadásba lendültek.

A hadjárat befejezéséig mintegy 20 ütközet volt, a legnagyobb a Mincio-folyó mellett folyt le február 3-án. Megemlítendő ezenkívül a Monzambanónál, a Taro-folyó mellett, a Castiglionenál és a Reggionál lejátszódtott harc.

A Mincionál a magyar csapatok közül 5 gyalogezred, 2 gránátos zászlóalj és egy huszárezred küzdött. Az egyik gyalogezredbeli zászlóalj az ezredet oldalba támadó lovasságnak szuronnal ment neki és visszaverte. A csata további folyamán a francia lovasság által körülfogott gránátosokat ugyanennek az ezrednek a szuronyrohama vágta ki.⁶¹

Ugyanezen a napon Monzambanónál két huszárezredünk részeinek volt harca. A gyalogságnak az egyik magaslatot kellett megszállnia, de az ellenség már előzőleg befészkelte oda magát. *Bokor* huszártizedes szakaszával, önszántából a magaslatra vágatott és az ellenséget szétkergette.⁶²

Bercsényi Lajos huszárszázados félszázaddal az előnyomuló, túlerős ellenségre rohant és sáncai mögé visszauzta.⁶³

Castiglionenél *Gálfi József* gyalogos őrmester az ellenség egyik gyülekező nagyobb csapatát szakaszának szuronyrohamaival szétszórta.⁶⁴

Molnár József tizedes, szintén szakaszával, egész ellenséges zászlóaljra intézett szuronyrohamot és az ellenség parancsnokát lerántotta a lóról.

Nagy György tizedes és szakasza ugyancsak szuronnal rohanta meg a francia tüzéreket, akik fejvesztetten elmenekültek és ágyúikat a magyar bakák kezén hagyták.⁶⁴

Allemann György, *Szabó Kelemen* és *Varga Balázs* közlegények, amikor az ellenség a szakaszt körülfogta, sebesült hadnagyuk segítségére siettek, a legközelebb tolongó franciákat leszúrták és a hadnagyot megmentették.⁶⁵

⁶⁰ *Amon*: *Gesch. d. Hus. Rgts.* 4. 392.

⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ *Weissenbacher*: i. m. 523.

⁶⁵ *Mändel*: i. m. 472—473.

Szirb Géza gránátos, amikor egy ellenséges járőr a folyón csónakon át akart kelni, a folyóba ugrott, a kormánynál ülő járőrparancsnokot lelőtte, azután utána hatolt saját bajtársaival együtt a csónakra törtek és az ellenséget visszaűzték.⁶⁶

Pozzolonál Lang György gránátos tizedes egy kis csoport ellenségnek esett neki, közülük hármat sajátkezüleg leütött, a többi elfutott.

Palás András, Ignatov Simon és Köteles Pál gránátosok, amikor több ellenséges lovas rájuk támadott, merészen ellenálltak, 5 lovast megöltek, a többi elfutott. Noha az ezekkel folytatott harcban Ignatov súlyos vágást kapott a vállára, mégis hősiiesen küzdött tovább.⁶⁷

A század rohamra indult. Pozsnyec Mihály dobos, bár súlyos sebet kapott, addig verte a rohamjelet, míg a vérveszteségtől alétlan összerogyott.⁶⁸

Reggio mellett Piros Pál őrvezető a súlyos sebben földrezuhanat zászlótartótól átvette a zászlót. Amikor az ellenség a zászlóaljat körülfogta, Piros őrvezető kettétörte a zászló rúdját és a zászlót köpenye alá rejtette. A zászlóalj fogságba esett. Piros a fogságban a zászlót lefejtette a rúddarabról, a drága zászlószegeket is kiszedte és mindezeket gondosan megőrizte addig, amíg a foglyok hazatérhettek és ekkor átadta ezredének.⁶⁹

Tápay Antal tizedest 10 emberrel járőrbe küldték a Po-folyóhoz. Észrevette a parton, hogy több ellenséges dereglye közeledik. Az elsőt kényszerítette, hogy kikössön és megtudta, hogy a következő dereglyén 1 tiszt és 20 katona van. Az elfoglalt dereglyén Tápay és emberei odaevettek ehhez a dereglyéhez, melynek utasai közül sikerült hármat elfogni, a többi vízbe ugrált és elmenekült.⁷⁰

A hadjáratnak nemsókára vége szakadt és az osztrák-magyar csapatok április végén bevonultak Milánóba.

Az 1815. év

Napoleon bukása után 1814 május 30-án a hadakozó felek békét kötöttek, majd az év őszén összeült a bécsi kongresszus és még 1815 tavaszán is tanácskozott az országok megosztásáról. Villámcsapásként hatott a hír, hogy Napoleon Elba-szigetéről 1200 főnyi kisdobos csapattal elindult és 1815 március 1-én Cannesban, Franciaországban partraszállt.

A bécsi kongresszus riadtan rebtent szét. Napoleon merész vállalkozása felborította a helyzetet, a nehezen megszerzett béke tehát csak rövid ideig tartott.

Napoleon sikerének az volt az oka, hogy a francia nemzet nehezen tűrte az idegen beavatkozás folytán végbement változásokat, melyek a

66 67 68 U. o.

69 70 Weissenbacher: i. m. 542.

nagy francia forradalom vívmányait is veszélyeztették és mélyen sértették a nemzet önértetét. Amellett a nemzet hamarosan elégedetlen lett a trónra ültetett új királlyal és annak gyenge, idegen befolyás alatt álló kormányával, melynek legfőbb gondja az volt, hogy 25 év forradalmi megnyilatkozásait megbosszulja.

A francia nép tehát kitörő örömmel és lelkesedéssel fogadta Napoleont és miután az ellene küldött csapatok tömegesen átpártoltak hozzá, semmi sem állott útjában arra, hogy március 20-án diadalmenetben bevonuljon Párizsba.

Bár Napoleon legott békés szándékairól biztosította az európai nagyhatalmokat, ezeket a biztatásokat sógorának, Murat nápolyi királynak magatartása erősen csökkentette, aki Napoleon visszatérésének hírére Olaszországban háborút kezdett Ausztria ellen.

Az 1814. évi párizsi békét aláírt hatalmak ilyenformán 1815 március 15-én megújították szerződéseiket, amit a béke megóvásának ürügye alatt tettek és Napoleonnak hadatüzentek.⁷¹

A szövetséges hatalmak 650.000 főnyi seregüket megint Párizsba akarták vezetni.

Ausztria 230.000 főnyi haderőt vont össze a Rajna mellett Schwarzenberg tábornagy vezérlete alatt. Ezenkívül egy hadtestet Olaszországba küldött Murat ellen, az Olaszországban még ott lévő csapatokat pedig az Alpeseiken át Franciaországba irányította. Sőt később, amikor Murat seregét vereség érte és ő Franciaországba menekült, az angolok hajókon a Murat ellen küldött osztrák hadtestet is Genuába és Dél-Franciaországba szállították.⁷²

A Murat ellen indított hadműveletek

Napoleon Franciaországba érkezésének hírére Murat, nem törődve az európai hatalmakkal kötött egyességgel, egész Itáliát a maga uralma alá akarta hajtani. Hadüzenet nélkül, rajtaütésszerűen támadást kezdett 1815 március 27-én.

Az Olaszországban levő osztrák és magyar erők egyelőre a Po-folyó hosszában védelemre szorítottak és így Murat eleinte háboríthatatlanul nyomult előre. Mikor azonban Anglia hadat üzent neki, meghökkenést és hátrárai kezdett.

Most az osztrák-magyar erők megindultak, Capri mellett és más helyeken összetűztek Murat csapataival, azokat visszanyomták, majd két hadcsoportban Róma és Nápoly felé vették útjukat.

Murat serege a többszöri összetűzés, de különösen a mindenkori vereség és a tömeges szökés miatt egyre rohamosabban fogyott, míg végre Murat cserbenhagyta serege roncsait és Franciaországba szökött.

⁷¹ Lukes: i. m. II. 507.

⁷² Wojnovich—Veltzé: i. m. III. 435—437.

Murat még egyszer visszatért ugyan Olaszországba, de ekkor az osztrákok elfogták és 1815 október 13-án agyonlőtték.

A Murat csoportjaival szemben alkalmazott haderőben 7 magyar gyalogezred és 2 huszárezred is volt.⁷³

Az első ütközetek egyikében, a Panaro-folyó mellett az egyik magyar gyalogezredbeli zászlóalját körülfogta az ellenség, de az szuronnal kivágta magát.

Ugyanennek az ezrednek két százada később Carpi bevételénél, két zászlóalja pedig Ancora ostrománál szerepelt. Ezután ezek a zászlóaljak Dél-Franciaországba mentek, az egyik zászlóalj azonban még Nápolyba is eljutott.

A magyar gyalogezredeknek azonkívül Occhiobello, Ferrara, a Roncofolyó, Cattolica, Sinigaglia, Tolentino, Mirandola, Carpi, Bertinoro, Telen-tino, Ancona, Ceprano, Firenze, Canetro, Aquila, Popoli, Mignano, S. Germano és Gaeta mellett voltak ütközéseik, majd Dél-Franciaországban Toulonban és Avignonban verekedtek.⁷⁴

A legénység vitézi magatartásának csak egy-két példáját említjük. A Panaro-folyó mellett 1815 április 4-én *Lenko János* tizedes kisebb ellenséges csapat közeledését vette észre, mely 1 tisztből, 12 gyalogosból és 6 dzidásból állott. Néhány emberrel lesállást foglalt el tehát azzal, hogy csak adott jelre kell tüzelni. Most a zászlóaljparancsnok mit sem sejtve kilovagolt az erdőből, az említett ellenség pedig körülfogta. *Lenko* tizedes erre *Lakatos* és Erdélyi közlegényekkel odaugrott, egy lovast leszúrta a lováról, a többit pedig tüzeléssel elkergették.⁷⁵

Carpinál Körössy Dániel közlegény 7 társával önként jelentkezett elővédül. A város előtt 200 nápolyi katonára bukkantak. A maroknyi magyar merész elhatározással rávetette magát a túlnyomó ellenségre, mely megfordult és beszaladt a városba. *Körössy* és társai után nyomultak és a Mantua felé vezető városkaput kinyitották a saját rohamoszlop számára.⁷⁶

Bastiánál április 3-án *Reszely* zászlós vezetésével 60 gyalogost és 10 lovast küldtek a folyón át vert hadihíd elrombolására. Merész támadással visszaszorították a hidat védőket és noha azok erősen tüzeltek rájuk, a hidat elrombolták és 16 hajót leúsztatva elvittek.⁷⁷

Ravennánál egy zászlósból, 2 altisztből és 20 közlegényből álló kis csapat a kikötő megfigyelésére küldetett. A kikötőben egy ellenséges járőr-hajót pillantottak meg, mely erős tüzeléssel fogadta őket. A kis magyar csapat most két csónakban elhelyezkedve az ellenséges járőr-hajóhoz evezett, arra erős tüzet adott, felhatolt rája, az ellenséges hajóparancsnokot megölte, több ellenséget szintén lelőtt vagy leszúrta, 13 embert pedig foglyul ejtett. A közben kitört vihar miatt a hajót nem hozhatta el, de az ágyúkat, a fegyvereket és a foglyokat magukkal hozták.⁷⁸

Június 28-án a Nápolyból Livornóba való áthajózás alkalmával a vihar a hajókat szétszórta és azok fogságba estek. Az egyik dereglye, mely a podgyászt szállította, lemaradt, rajta *Lenko János* tizedes volt 12 emberrel. Egyszerre csak egy kalózhajó közeledett. *Lenko* tizedes megbeszélte embereivel, hogy a kalózhajót egészen közelre engedik és akkor adott jelle egyszerre tűz alá veszik. Így is történt. Elsőül az ágyúkat kezelő kalózsokat lőtték le, azonkívül a többiek közül is sokat lelőttek, mire a kalózhajó elmenekült.⁷⁹

A torentinói csatában 6 szakasz huszár egész olasz lovasezredet megsemmisített tüneményes rohamával.

Poggionál és Canjonál Murat csapatai megtámadták előőrseinket. A harcizajra szemrevételezés végett 11 magyar huszárral és 14 egyéb lovassal kiküldött törzskari százados egyszerre csak nagyobb ellenséges lovascsapatra bukkant. Nem tévovázott egy pillanatig sem, hanem a maga 25 lovasával merészen rácsapott az ellenségre, körülfogta, majd szétszórta, elfogta ezredesüket, azonkívül 52 nápolyi gárdistát. A megmaradt ellenség fejvesztetten menekült.⁸⁰

Atvonulás az Alpokon

Az 1814. évben kötött első párizsi béke után a Franciaországban alkalmazott császári-királyi haderő magyar csapatai közül 6 gyalogezredet és 1 huszárezredet Olaszországba rendelték. Ezeknek a csapatoknak gyalog, az Alpokon át kellett megtenniök az utat.

Amikor Napoleon 1815-ben visszatért Franciaországba és Murat, a nápolyi király megtámadta Ausztriát, az Olaszországban levő császári-királyi haderő két nagy csoportban állott a Po-síkságon. Az egyik csoport Milánónál és Torinónál helyezkedett el, a másik Veronánál.

A Milánónál és Torinónál levő csapatokat Murat ellen küldték, a Vernonánál levőket azonban a svájci Alpokon át Dél-Franciaországba vitték. Később a Murat ellen küldött erők egy részét, amely ott nélkülözhetővé vált, Nápoly meghódítása és Murat elmenekülése után tengeri szállítással Nizzába, majd Genuába tolták át, hogy a délfrenciaországi hadműveletekhez erősítésül szolgáljon.

Dél-Franciaországban most már 7 magyar gyalogezred, 2 magyar gránátos zászlóalj és 3 huszárezred harcolt. A gyalogezredek között tehát 6 olyan ezred volt, amelyeket 1814-ben Franciaországból küldtek át az olaszországi hadszíntérre.

Az Alpokon átkelő csapatok nagyobbik része a Simplon-, a Kis- és a Nagy-Szentbernát hágón át roppant fáradsalmak, erőfeszítések és harcok árán jutott Dél-Franciaországba.⁸¹

⁷⁹ *Herzmann*: i. m. 326—328.

⁸⁰ *Pizzighelli*: i. m. 487.

⁸¹ *Lukes*: i. m. II. 504.

A legérdekesebb körülmény az, hogy ezek közül a csapatok közül a Pest- és a szomszédos megyékből származó legénységből álló gyalogezred volt az egyedüli csapat, mely az ezerezstendős magyar hadtörténelem folyamán a Nagy-Szentbernát hágót is megmászta. Szóval az Európa legmagasabb hegyiségén teljesítendő feladatot, amely még hegyalakókból álló csapat részére is súlyos lett volna, éppen síkvidéki magyar vitézek, a Nagy Magyar Alföld fiai oldották meg, mégpedig bámulatraméító sikerrel.

Erdemes megemlíteni az ezrednek eme vállalkozása során 1815 július 4-én l'Ecluse nevű francia erősségnél véghezvitt igen szép fegyvertényét.

Az erőd a Genfből Lyonba vezető út és környéke fölött uralkodott, az ellenség az erőd fölé a magasból intézett lövések ellen védő tornáccal és háromszoros farkasvermekkel körülvett olyan zárt sánctól telepített, ahonnan tüzéségével megakadályozhatta az erőd felé való előnyomulást. Amellett a gyalogság előnyomulását az úton hatalmas fatorzsékból alakított 150 lépés hosszú fatorlasz gátolta.

A derék magyar ezred mégis legyőzte az akadályokat. Egyik zászlóalja verejtékes munka árán a fatorlaszt távolította el, az alatt a másik két zászlóalj különböző feladatokra osztottan, a rendkívül nehezen megmászható sziklás hegyoldalon emberfeletti fáradsággal és az ellenség puska- és kartácstüze ellenére az említett zárt sánc közelébe férköztött és négy század megrohanta,

A hihetetlenül nehéz terepen a legénység egyenként harcolni volt kénytelen.

Tóth Ádám közlegény a hegy lábától egy órán át elképzelhetetlen fáradság árán kúszott fel a sziklákon és minden sziklatetőről és oromról hatásosan lőtte az ellenséget, bajtársait buzdította és amikor elérte a sánctól, elsőül rohant előre és mászta meg a mellvédet.

Az erődben 4 ágyú, 1 zászló és sok lőszer lett a győztesek zsákmánya.⁸²

Az Alpokon áthozott magyar ezredek a Lyonnál, Salinsnál, Les Romses mellett és Conflansnál vívott ütközetekben tűntek ki vitézségükkel.⁸³

Eredmények a főseregnél

A rajnamenti főszereg magyar csapatai közül 2 gyalogezrednek egy zászlóalja, valamint 2 huszárezred Belfort körülzárolásánál, 1 gyalogezred és 2 gránátos zászlóalj Schlettstadt vára előtt, 2 huszárezred és egy másik huszárezred részei a Strassburgot körülzáró seregben, egy zászlóalj és két huszárosztály Hüningen blokádjánál, míg 1 gyalogezred és 1 gránátos zászlóalj a tartalékhadtestben volt. Az említetteken

⁸² *Vargha Sándor*: 32. gyalogezred története. Budapest, 1930. 76—78.

⁸³ Magyar Katona II, 214.

kívül még 2 gránátos zászlóalj és 4 huszárezredünk szintén a rajna menti hadsereghez tartozott.

Az osztrák és magyar haderő döntő hadműveletekben nem vett részt, mert amíg seregtestei felvonultak, Németalföldön Waterloonál megtörtént a döntő csata, mely nemcsak a háborúnak, hanem Napoleon szereplésének is végét vetett.⁸⁴

Az alábbi adatok nincsenek ugyan kapcsolatban a magyar csapatokkal, a közérdeklődés szempontjából azonban mégis számot tarthatnak a közlésre, mert a felszabadító háborúk végső, eldöntő csatájának erőviszonyait tüntetik fel:

A) Szövetségesek:

a) Angol-holland-német hadak Wellington angol tábornagy vezetés alatt 70.200 ember, közte 13.400 lovas, 159 ágyúval.

b) Poroszok Blücher tábornagy vezérletével 75.000 ember 192 ágyúval.

Összesen: 145.200 harcos és 357 ágyú.

B) *Franciák*: Napoleon vezetésével 72.250 ember, közte 18.500 lovas 248 ágyúval.

Veszteségek:

Wellington seregéből 15.100 halott és sebesült, mégpedig 8360 angol, 3180 holland, 2230 hannoveri, 690 braunschweigi, 640 nassauai.

Blücher seregéből 7000 halott és sebesült.

Összesen: 22.100 ember, közte 12 tábornok és 1108 tiszt, a veszteség százaléka 15,2%.

Francia részről 24.000 halott és sebesült (33,2%), 700 fogoly, 200 ágyú. Az összes veszteség 31.000 ember, közte 22 tábornok, a veszteség százaléka 42,9%.

A csata délelőtt 11 órától estig, 8 órán át tartott.⁸⁵

Az osztrák-magyar haderők átkeltek ugyan a Rajnán, de már kevés tennivalójuk akadt, mert csak kisebb francia csoportokat kellett lefegyverezniök, ezt pedig kisebb portyázó különítmények hajtották végre.

Például Belfort előtt néhány magyar gyalogszázad, Strassburgnál pedig egy huszárosztály tűnt ki vitészségével. Ugyanígy kitűnt a Rajna balpartján lefolyt ütközetek során Hausbergennél az egyik huszárezred és másik huszárezredünknek egy osztálya. Két huszárezrednek Danne-maire mellett, egy huszárezrednek Maçonnál volt ütközete.⁸⁶

⁸⁴ Wrede: i. m. I. és III. kötet.

⁸⁵ Berndt: i. m. 40. tábla.

⁸⁶ Lukes: i. m. II. 570.

A szövetséges hatalmak 1815 július 7-én újból bevonultak Párisba. Az ünnepélyes bevonuláshoz kiválasztott császári és királyi három gránátos zászlóalj közül kettő magyar zászlóalj volt.⁸⁷

Európa győztes hatalmai szeptember 16-án megkötötték az úgynevezett szent szövetséget, melyhez lassanként Európa valamennyi uralkodója csatlakozott.

Napoleon hatalma végérvényesen meg volt törve és a zsarnoksága alól felszabadult országok ismét örvendhetek az évtizedek óta nélkülözött tartós békének, amelynek kivívásából, miként e dclgozat vázlatos leírásából is láttuk. Magyarország és katonái derekasan kivették részüket.

I. Ferenc császár és király az ellenségtől a felszabadító háborúk során zsákmányolt ágyúk ércéből emlékkeresztet veretett, amelyet az ezekben a háborúkban résztvett mindegyik katona megkapott. A keresztet ez a latin nyelvű felírás volt: „Libertate Europae asserta 1813—1814.“ (Európa szabadságának megóvása alkalmából 1813—1814).⁸⁸

A vitézség jutalmazása

A harctéri érdemek jutalmazására érdemrendek szolgáltak, még-pedig a tisztek részére a Mária Terézia-rend és a Lipót-rend, a legénység részére a vitézségi érem.

A jutalmazás azonban többnyire inkább előléptetéssel, a legénység-nél — miként már említettük — néhány aranypénzzel, de nagyon sok esetben egyszerűen csak dicséret formájában történt.

A Mária Terézia-rend rangemeléssel és évjáraadékkal volt egybekötve. A vitézségi éremnél az aranyérem tulajdonosa egész élete végéig pótdíjul megkapta azt a zsoldot, amely akkor járt neki, amikor a hőstettet véghezvitte. Az ezüstérem tulajdonosa ennek a zsoldnak a felét kapta.

A Mária Terézia-renddel csak egészen kimagasló érdemeket jutalmaztak, így az nem mindennapos dolog volt, sőt nagy ritkaságszámba ment. Ezt a valóban kivételes kitüntetést a felszabadító háborúk során összesen 15 magyar származású tiszt kapta meg, névszerint *Vlassits Ferenc* tábornok, *Berger János*, *Rothkirch Leó*, *Wernhardt Pál*, *Szentiványi Károly*, *Rétsey Ádám* és *Dressery Vilmos* ezredesek, *Moll Antal*, *Wittmann József* és *Kelemen István* őrnagyok, *Dőry József*, *Esterházy Vince*, *Biró János* és *Horváth Miklós* századosok, továbbá *Weiss János* és *Meszéna János* főhadnagyk. Közülük közlegénységen kezdte *Berger János*, *Horváth Miklós*, *Meszéna János* és *Weiss János*.⁸⁹

⁸⁷ *Wrede*: i. m. II. 503. 507.

⁸⁸ *Lukes*: i. m. II. 604.

⁸⁹ *Wrede*: i. m. I. és III. kötet.

Talán feltűnő, hogy a Mária Terézia-renddel kitüntetett tisztek között e helyütt nem említjük *Simonyi óbester*t, a „legvitézebb huszárt”. Simonyi már régebben, még főhadnagy korában, 1810-ben megkapta ezt a magas kitüntetést.⁹⁰

A vitézségi érmet a felszabadító háborúk alatt összesen 486 esetben ítéltek oda magyar katonának, mégpedig 84 arany- és 482 ezüstérmét. Ebből gyalogos katonának 32 arany- és 165 ezüst, összesen 197 vitézségi érem, huszárnak 52 arany- és 237 ezüst-, összesen 289 vitézségi érem jutott.⁹¹

A háború után

A győztes hatalmak a felszabadító háborúk után három évig, vagyis 1818-ig megszállva tartották Franciaország egyes területeit. A megszálló csapatok közt volt egy magyar gyalogezred és három huszárezredünk is.⁹²

A többi csapatok hazatértek kijelölt békeállomás helyeikre. A legfőbb udvari haditanács meghatározta a hadi-létszámot, mely összesen 249.373 embert tett ki. A gyalogszázadban 120, a huszárszázadban 130 lovasított közlegénynek kellett lenni.⁹³

A huszárezredek Veliten-osztályai, mint ilyenek természetesen megszüntek, legénységük jókora része azonban további szolgálatot vállalt, a többiek hazatértek polgári foglalkozásukhoz.

A szabadcsapatok szintén feloszlottak.

Ausztria és Magyarország a francia háborúk 23 esztendeje alatt sok vért áldozott. A lakosság száma 1815-ben az egykorú hivatalos adatok szerint Magyarországon és társországaiban 9.573.458, az osztrák tartományokban 10.691.773, összesen 20.265.201 lélek volt. A hadsereg imént említett hadilétszáma tehát az összlakosságnak csak 1.2%-át jelentette.⁹⁴

A hadsereg magyar serezeinek új hadilétszáma összesen 98.390 emberre rúgott, ebből gyalogság 75.840, huszárok 22.500.⁹⁵

Esetleges újabb háborúra tehát készen állott a haderő. Háború kitörésére azonban egyelőre nem kellett számítani, mégpedig nemcsak azért, mert Európa a negyedévszázadon át dült folytonos háborúskodásban igazán kimerült, hanem mert a győztes hatalmak alkotta úgynevezett „szent szövetség” aggódva őrködött, nehogy a béke és nyugalom újból felbomolván az ő hatalma megdőljön.

A felszabadító háborúk eredménye nem volt teljes, a népek elűzték ugyan Európa zsarnokát, de egyben ugyanakkor elűzhették volna saját zsarnokaikat is.⁹⁶

⁹⁰ *Wrede*: i. m. III. kötet 263.

⁹¹ *Wrede*: i. m. I. és III. kötet.

⁹² *Wrede*: i. m. I. 539. III. 238, 264, 287.

⁹³ Országos Levéltár A. VIII. 5/3.

⁹⁴ Országos Levéltár 1815. A. VII. 5/1.

⁹⁵ *Wrede*: i. m. I. k. 2. mell. és III. k. 65.

⁹⁶ *Donath—Engelberg—Füssler—Uhlmann*: Leipzig 1813. 23. o.

A szent szövetség teremtette nyugalmi helyzet a hatalom elnyomó eszközeivel csak ideig-óráig volt fenntartható. A népek a francia háborúból, de különösen a francia forradalomból sokat tanultak, az igazi szabadság iránt Európaszerte érzett vágyat tehát sokáig elnyomni nem lehetett.

Éreznie kellett mindenkinek, hogy nincs már messze az idő, amikor „minden rabszolganép jármát megünva síkra lép... a zászlókon eme szent jelszóval »Világszabadság«.

És valóban a „szent szövetség“ sötét éjszakájában nem is olyan sokára már derengeni kezdett, először 1831-ben Párisban, majd néhány év múlva, 1848-ban Milánóban, Berlinben, Prágában, Lembergben, Bécsben és Budapesten.